

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УСПАДКУВАННЯ В САМОВДОСКОНАЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Соціальне успадкування є цілеспрямованою діяльністю, що базується на досвіді попередніх поколінь. Засвоєння соціального досвіду необхідна складова самовдосконалення майбутніх фахівців соціальної сфери.

Ключові слова: "соціальне успадкування"; засвоєння соціального досвіду; майбутні фахівці соціальної сфери.

Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті та соціальною політикою визначено ряд актуальних завдань педагогічної науки з метою забезпечення оптимального розвитку та адаптації особистості у сприятливих соціальних умовах, стимулювання її до самореалізації та самовдосконалення. В Україні підготовка спеціалістів соціальної та соціально-педагогічної сфери відбувається у вищих навчальних закладах. Це обумовлює специфічність чинників самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів.

Цією проблематикою успішно займаються українські дослідники Безпалько О., Веретенко О., Грищенко С., Заверико Н., Капська А., Міщик Л., Полішук В., Сацков М., однак вона й досі, на нашу думку, залишається не достатньо висвітленою. Враховуючи, що соціально-педагогічна освіта в Україні має певні проблеми, які потребують вдосконалення, необхідно звертатися до робіт російських дослідників Буркова В.М., Дубініна М.П., Дизеля П., Іркіова В.А., Єгоршина А.П., Ємельянова О.К., Кноррінга В.І., Раньяна У.Ю. Питання самовдосконалення вивчалися Сухомлинським В.О. та Ушинським К.Д.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі соціального успадкування в самовдосконаленні майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників як необхідної професійної складової підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Для процесу самовдосконалення важливими є чинники: соціальне успадкування й природно-соціальне середовище. Поняття „соціальне успадкування“ ввів у науковий обіг російський учений-генетик М.П.Дубінін. Вчений вважав що передаються лише задатки як певні можливості для формування тих чи інших психічних якостей. „Ніякі умови середовища, – наполягає М.П.Дубінін, – не виховують видатного художника, співака, математика, спортсмена з дитини, яка не має відповідних спадкових задатків“ [1, с.86; 3, с.114; 4, с.28]. І далі: „Генетична програма виступає як передумова, основа розвитку соціальної сукупності людини. Соціальні риси людини не визначаються її генами, вони формуються громадською практикою. Соціальне передається через покоління не через біологічні успадкування, а передусім шляхом творчого сприйняття кожним поколінням духовної і матеріальної культури, особливостями конкретної історичної епохи“ [1, с.86; 3, с.114; 4, с.28]. Соціальне успадкування – це рушійна сила, яка концентрує в громадській і соціальній свідомості підсумки розвитку продуктивних сил, усієї культури людства, має важливе значення для процесу самовдосконалення людини. Генетичне успадкування, на думку М.П.Дубініна, – це пасивний, стихійний процес, який відбувається на біологічному рівні й не залежить від бажань і волі особистості. Соціальне успадкування є цілеспрямованою діяльністю, що базується на досвіді попередніх поколінь [1, с.86; 3, с.114; 4, с.29].

В процесі соціального успадкування дитина оволодіває мовою, моральними якостями, особливостями прояву характеру, інтелектуальної діяльності. Дитина починає успадковувати елементи соціального досвіду безпосередньо після народження. Сучасні дослідження підтверджують думку, що вже в процесі ембріонального розвитку (на 20-22 тижні) дитина певним чином реагує на поведінку матері, близьких. Учені, використовуючи новітні електронні прилади, спостерігають, що дитя в лоні матері діє: повертає голівку, смоче палець, посміхається. У народній педагогіці матері, яка носить під серцем дитину, рекомендується

дотримуватися відповідної поведінки: не сваритися, не бути присутньою на пожежі, вести розмірений спосіб життя, співати, говорити, бути доброю, доброзичливою [1, с.87; 3, с.114; 4, с. 29].

Можна привести приклад. Тринадцятирічний хлопчик вступив на механіко-математичний факультет Казанського університету (Татарстан, Росія). Уже з дитинства він виявив неабиякі математичні здібності. Мама хлопчика – учителька математики, батько – інженер. Коли матір запитали: „Коли і як ви почали виховувати сина?“, вона відповіла: „О, ще до народження. У чотири місяці вагітності, я повторювала вголос таблицю множення. Тому, коли в три роки я нагадала йому її, він відтворив“ [1, с.87; 3, с.114; 4, с.29].

Отже, дитина почала засвоювати соціальний досвід ще в лоні матері. А коли цей досвід негативний: крики, грубощі, сварки, алкогольний або наркотичний психоз, дитина засвоює і цей негативний досвід, не маючи належної соціальної підготовки, аби критично поставитися до нього. Пізніше він стає нормою поведінки, переходить у звичку, якої важко позбутися, тому дуже важливо вчити дитину в перші роки життя прийомам самовиховання. „Усі, хто готуються бути корисними громадянами, повинні спочатку навчитися бути людьми“ [1, с.87; 4, с.30; 6, с.29].

Сутність соціального успадкування дає можливість пояснити багато аспектів розвитку й виховання дитини, а пізніше самовдосконалення дорослої людини. Для соціального успадкування майбутніх фахівців соціальної сфери важливим є відокремлення позитивного: доброти, щирості, працьовитості, охайності, чесності, скромності, поваги до старших, відповідальності за доручену справу. Студенти повинні пам'ятати, що у родині, за висловом А.С.Макаренка, виховує все: дії батька й матері, речі, взаємини між членами родини. Коли дитина має такі риси, як грубощі, жорстокість, лінощі, неохайність, схильність до обману, крадіжок, неповага до старших, лихослів'я, зверхність тощо – це також наслідки соціального успадкування, які є негативними. Якщо в людині, яка є клієнтом соціальних служб, проглядаються риси негативного характеру, майбутні працівники соціальної сфери мають проаналізувати власну поведінку та поведінку інших людей, з якими спілкується особистість [1, с. 87; 4, с. 30-31].

Майбутні фахівці соціальної та соціально-педагогічної сфери повинні допомогти батькам усвідомити, що вони є першими вихователями своїх дітей. Кожен крок у їх діях має бути виваженим, відповідальним, бути зразком для дітей. Як батьки ставляться один до одного, як працюють, як поважають інших людей, що і як говорять про сусідів, співробітників, керівників, як дбають про впорядкування свого помешкання, наскільки виявляють доброту, щирість, любов, увагу до своїх дітей, до старших – усе це предмет для соціального успадкування.

Іноді від батьків можна почути: „Дитина народилася зі схильністю до жорстокості, агресії“, „Цей хлопчик – вроджений алкоголік“, „У моєї доньки вроджений музичний слух“ і т.д. Стверджувати категорично названі прояви аж ніяк не можна. Переважно це наслідки соціального успадкування. „Виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинне виховувати її не для щастя, а готувати до праці життя“ [1, с.88; 11, с.127].

Дослідник соціального успадкування М.П.Дубінін писав: „Людина, знайшовши форму передання особистого досвіду поколінь через виховання на ґрунті соціальної програми, яка в адекватній формі передає весь досвід історії кожному з поколінь, реально набула важеля еволюції у сфері нової форми суспільного руху матерії. Вивчення сутності передання соціальної програми, що спирається на генетичні особливості кожної людини, – це величезне завдання, яке стоїть перед сучасним природознавством і суспільствознавством. У процесі взаємодії соціальної і генетичної програм виявляється природа становлення унікальності особистісних якостей людей“ [1, с.88; 2, с.57; 4, с.34].

Вивчення дисциплін майбутніми фахівцями соціальної і соціально-педагогічної сфери в процесі навчання у ВНЗ та їхня практична діяльність дозволяє зробити висновок, що навколишня природа також створює позитивний фон, який впливає на фізичний, психічний і соціальний розвиток як дітей, так і дорослих людей. Упорядкована садиба, охайне житло, квітники, сад, річка чи ставок, ліс, парк і т.ін. – усе це позитивно впливає на розвиток особистості, формування її характеру, особливостей поведінки. І навпаки, виключення з життя особистості краси природи, занедбана садиба, город, паркова зона негативно позначаються на

особистості дитини, її розвитку. Тому з раннього віку дитина має тісно спілкуватися з природою. Квіти, домашні тварини, залучення дитини до догляду за ними - джерело розвитку в неї почуттів добра, чуйності, турботи про плекання живої природи. А з роками ці якості переносяться на стосунки з батьками, бабусями й дідусями, іншими людьми, ставлення до себе [1, с.88; 4, с.35-36]. „Справжнє виховання в тому, щоб юний розум, юне серце, юна душа, пізнаючи світ, пізнавала водночас свою особистість“ [1, с.88; 10, с.327].

Висновки. Спеціалісти соціальної сфери в процесі навчання та практичної підготовки мають дійти висновку, що соціальний чинник розвитку людини в самовдосконаленні є вирішальним. „Як правило, надто побоюються будь-яких перешкод, на які дитина може натрапити у своїй діяльності, й тому намагаються усунути їх і полегшити їй роботу. Цим, навпаки, цілком знищують те, чого бажали досягти даною роботою, а саме: вміння долати перешкоди“ [1, с.88; 5, с.109].

Література

1. Грищенко С.В. Самовиховання особистості. (Монографія). – Чернігів: Вид-во, 2009. – 247 с.
2. Дубинин Н.П. Социальное и биологическое в современной проблеме человека // Вопр. философии. – 1972. – № 10. – С. 56-59.
3. Дубинин Н.П. Что такое человек. – М.: Мысль, 1983. – 194 с.
4. Кузьмінський О.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання. Навчальний посібник. – К.: Знання, 2006. – 324 с.
5. Лесгафт П.Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение. – М.: Педагогика, 1991. – 358 с.
6. Пирогов Н.И. Избр. пед. соч. – М.: Педагогика, 1988. – 586 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. – М.: Педагогика, 1989. – Т.2. – 412 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 586 с.
9. Сухомлинський В.О. Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – 671 с.
10. Сухомлинський В.О. Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – 612 с.
11. Ушинський К.Д. Твори: У 6 т. – К.: Рад. шк., 1952. – Т. 4. – 433 с.

Hryshchenko S.

THE ROLE OF SOCIAL INHERITANCE IN SELF-IMPROVEMENT OF THE FUTURE SOCIAL FIELD SPECIALISTS

Social inheritance is purposeful activity which is based on the experience of previous generations. Social experience learning is a necessary component of the future social field specialists' self-improvement.

Keywords: “social inheritance”; social experience learning; future specialists of social field.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2009